

Cetatea Cavalerilor

Fondator Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Curtea din Viena și poporul prost și legat la ochi!

Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT

„Oamenii s-au lăsat duși ca la nuntă, cu steagul,
Cu steaua ca de Crăciun, și turca, cu Irozii
„generalului” Ciucă la admitera în Senghen”

Austria, cea care de o jumătate de secol a stat atârnată, prin monarhia de Habsburg, de gâtul românilor ne dă lovitura de grație într-un moment în care în afară de totala închinare și supunere a economiei nu poată băga nici un temei serios de vină! Rădăcinile acestei preicini trebuie căutate în trecut, care în sinteză se creionează astfel.

Dintr-o seamă de documente și scrisori publicate în decursul vremii se aruncă o lumină nouă asupra mișcării românilor de sub dominația habsburgică din ultimii 200 de ani¹. Această mișcare pornită de fruntașii români de atunci a dat cel dintâi prilej conducătorilor români, de astăzi, și învățămintele de a nu repeta greșelile trecute, ci de a-și strânge rândurile și a face o **politică în interesul românilor**. Din păcate asăzi, ori nu se știe, ori se ignoră realitatea și nu se învață nimic din trecut.

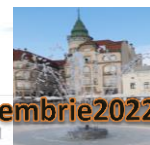
Când austriecii, după înfrîngerea otomanilor de la Porțile Vienei, cucereau Oradea la 1692, au transformat „pașalâcul turcesc”, în *Cetate supusă austriacă*, apoi au pus stăpânire pe întregul Ardeal, și apoi au trecut la extinderea dominației lor și asupra Bucovinei². Pentru totală supunere au trecut și la aplicarea politicii religioase catolice, a convertirii ortodocșilor (majoritari ca și credință și etnie) – cum era mai ușor - la orientarea „greco-catolică”, oferind sub Leopold³, și urmașii lui, o seamă de privilegii episcopilor și preoților „uniți”⁴. Împăratul Leopold I a acordat privilegiile deopotrivă creștinilor *uniți cu Roma* (întărite prin așa numitele *diplome leopoldine*), cât și ortodocșilor de diferite naționașități. Românii, de pildă, au primit dreptul de liberă alegere a mitropolitului, precum și dreptul de a avea mai multe episcopii, și chiar școli confesionale în parohii. Din punct de vedere confesional, strâmt și intolerant aplicat, ca un larg program politic de dominație, menționat și în textul din **Supplex libellus Valachorum**, **program** care îndruma spre o nouă țintă aspirațiile poporului român: neatârnamea.

¹ Constantin Moșincat, *Pași pe caldarâm. De la Pace la Dictat (1815 -Viena -1940)*, cu o prefață de col dr. Mircea Dogaru, Oradea, 2022

² **Bucovina** (în germană *Buchenland* = Țara fagilor), devenită **Ducatul Bucovinei** în Imperiul Austriac (germană *Herzogtum Bukowina*), este o provincie istorică românească ce cuprinde un teritoriu de 10.441 km² care acoperă zona adiacentă orașelor Cajvana, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului, Frasin, Milișăuți, Rădăuți, Siret, Solca, Suceava, Vatra Dornei și Vicovu de Sus din România, precum și Cernăuți, Cozmeni, Zastavna, Vășcăuți pe Ceremuș, Vijnița, Sadagura și Storojineț din Ucraina de astăzi. Bucovina a căpătat o identitate distinctă de Moldova după ce zona a fost anexată de Monarhia Habsburgică în 1774.

³ Leopold I, împărat al Sfântului Imperiu germano-roman (imperiu menținut de pe la 800-1804, când după bătălia de la Austerlitz, Casa Habsburg-Lorena a fost dizolvată de Francisc al II-lea). Considerat în evul mediu primul inter pares, investit ereditar cu puteri depline de către Papă, deoarece apăra credința catolică, chiar și după perioada reformelor. Dintr-o asemenea pricină Papa încorona pe noii regi, Carol al V-lea (1530) fiind ultimul beneficiar.

⁴ Silviu Dragomir, *Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791*, Sibiu 1911. Pr. Ioan Lupaș, *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob la curtea din Viena în anul 1792*, Sibiu 1912; Dr. Virgil Cioban și Dr. Silviu Dragomir, *Acte și documente, în Transilvania 1913* p. 64-79 și p. 157-166.

Prințul de Liege, într-o scrisoare adresată Ecaterinei a II-a, îl prezenta pe împăratul Iosif al II-lea (co-regent cu mamă-sa, Maria Tereza) drept „suveran care face onoare omului, omul ce face onoare suveranilor”⁵. Acesta era foarte activ și a vizitat în mai multe rânduri, în anii 1768, 1770, 1773, 1783 și 1786, Banatul, Transilvania și Bucovina, unde a primit cu solicitudine petițiile oamenilor și a intrat în conștiința colectivă ca „bunul împărat”. Iosif al II-lea, coregent, a ajuns prima oară în Transilvania pe când era asociat la tron, în 1773. În timpul călătoriei sale a adunat un număr impresionant de petiții, după unele surse cam 19.000, la fel întâmplându-se și cu prilejul celei de-a doua călătorii, din 1783. Conducătorul răscoalei, Horea, a fost de patru ori la Viena pentru a-i prezenta împăratului nedreptățile la care sunt supuși țărani români din Transilvania, ultima audiență fiind în aprilie 1784.

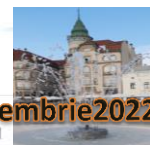
În vara anului 1784 s-a dispus de către împăratul Iosif al II-lea o conscripție militară, în cadrul regimentelor de graniță (Regimentele 2 Grăniceri de la Năsăud și nr.1 Orlat erau prea puține pentru a ține sub control trecătorile frecventate tot mai des de românii de dincolo și dincoace de Carpați). Cei înrolați urmau să primească arme și să nu mai facă slujbe iobăgești, iar pământurile și casele pe care le aveau în folosință deveneau ale lor. Numărul celor care doreau să se înscrie voluntari în armata imperială a depășit însă cu mult așteptările autorităților. Conscripția a fost anulată de guvernatorul Transilvaniei Samuel von Brukenthal (oare când cu statuia sa barează drumul pietonal al românilor, a fost un semn de supunere față de austriecii de astăzi, o aroganță, ori o ignoranță din partea președintelui românilor?), sub presiunea nobililor maghiari care își simțeau amenințate privilegiile de clasă, ceea ce i-a nemulțumit și mai mult pe țărani.

Ce reclamau și revendicau iobagii români? Numărul zilelor de muncă ale iobagilor ajunsese la patru pe săptămână cu brațele, trei cu animalele și două pentru jeleri. Asupra țăranilor apăseau și o serie de dări: *zeciuiala din produsele agricole și animale*, plocoanele, cărăușiile, cazarea funcționarilor ce încasau birurile, încartiruirea militarilor. Și ce păteau în caz de nesupunere? Confiscarea pământului, casei, și trecerea în starea de iobăgie! Nobilimea deținea monopolul vânatului, morăritului și pescuitului, cotropise păduri, pășuni și multe terenuri agricole ceea ce îi nemulțumea pe țărani. Au mai fost supuși unor obligații privind mineritul, construirea de cuptoare, transportul lemnului și al minereului, ca și la plata unor impozite. Iobagii aveau voie să se căsătorească numai cu aprobarea nobililor.

Fără a intra în detaliile și mersul revoluției lui Horea, amintim faptul că în duminica din 28 noiembrie 1784, după ce Crișan le-a arătat la Brad celor 500 țărani crucea aurită primită de Horea de la împărat, aceștia s-au pus la dispoziția militară a cezarului. Pentru a nu fi oprțiți de nobilii maghiari în drumul lor spre garnizoana Alba Iulia, grupul a ocolit Bradul pentru ca apoi să înnopteze la Curechiu, unde, în timpul nopții, fuseseră atacați de husarii unguri, pe care i-au bătut și dezarmat. Așa s-a declanșat iadul, în care au căzut mulți nobili și averile lor, pustiite de revolta țăranilor. Programul politic, lansat de Horea la porțile Cetății Deva, prevedea ca nobilimea „*să jure pe cruce, nobili să nu mai fie*” ca o clasă privilegiată, să muncească și să trăiască din câștigul proprie, să plătească și ei dări ca tot poporul, etc. Revolta s-a lătit prea tare, jafurile erau peste tot, mijloacele de luptă erau limitate și rudimentare, organizarea precară. Furia dezlănțuită nu a putut fi potolită. Văzând această stare Horea a cerut oamenilor să meargă la casele lor, pe 7 decembrie 1784. Premiile împărâtești puse pe capii mișcării au găsit adepți, plata fiind imediată și cu mare pompă făcută la târg⁶. Drept consecință imediată, împăratul a acordat moșilor libertatea pășunatului, scutirea de cărăușie, desființarea servituții personale și a legării de glie (august 1785), căsătorii fără consimțământul nobilului și dreptul la învățătură, dar multe au rămas doar „un petic de hîrtie”. Frunțașilor recompense, Gherasim Adamovici postlu de episcop și Crucea Leopoldină, primită și de către avocatul Emanuil Gojdu.

⁵ Dr. Alexandru-Bogdan Bud, *Suveranul ce făcea onoare omului... Despre loialitatea românilor ardeleni de la Supplex la 1848*

⁶ Din lucrarea academicianului David Prodan, „Răscoala lui Horea”, volumul II, reiese că cei șapte țărani moși care i-au prins pe Horea și Cloșca urmau să primească 600 galbeni (n.r. monedă de aur) și să fie eliberați din iobăgie, iar pădurarul responsabil de planul prinderii 100 de galbeni. Premiați urmau să fie și țărani români care l-au trădat pe Crișan, cu 30 de galbeni, dar și o medalie de aur pentru protopopul ortodox Iosif Adamovici și 70 de galbeni pentru cei care au participat de prinderea lui Crișan. „Dar pentru ca această recompensă să-și atingă în cel mai înalt grad scopul, se știe că împărțirea premiilor s-a efectuat cu solemnitatea necesară, în prezența mulțimii care se adună obișnuit în zilele de târg”. Conform ordinului împăratului, ca „toți românii care vor fi neîndoios cunoscuți că au comis maltratări, să fie mutați cu vitele și ustensilele lor”, sute de moși au fost strămutați în Banat și Bucovina.

Datorită Împăratului Iosif al II-lea a luat naștere „paradoxul transilvănean românesc”, **loialismul dinastic și identitatea națională**. Două concepte aflate la poli diferiți, ca înțeles ad litteram, însă atât de apropiate, ca substrat emoțional. Și totuși aproape identic acțional – ca loialitate față de tron și împărat – în revoluția de la 1848⁷ și în războiul Patriei de la 1914-1918. Evoluția conceptelor, dar și simbioza dintre ele, scot în evidență, după moartea lui Iosif al II-lea, importanța celor zece ani de domnie ai primului împărat habsburgic care a vizitat Transilvania. Intervalul temporal dintre *Supplex Libellus Valachorum* și Revoluția de la 1848 reprezintă pentru românii ardeleni, epoca de profilare și circumscriere a celor două noțiuni.

În fapt, la 31 august 1774 trupele austriece au intrat în Țara de Sus a Moldovei și au ocupat orașul Cernăuți, apoi orașele Siret și Suceava (2 septembrie), Capul Codrului (3 septembrie). Habsburgii ocupă apoi întreg ținutul Cernăuți, raiaua Hotinului și 142 așezări din ținutul Sucevei. În monografia sa intitulată BUCOVINA, tipărită în 1876, P. S. Aurelian afirmă: „Austria și-a însușit din Moldavia peste 2 milioane pogoane cu 74.000 locuitori”⁸. La 13 februarie 1848, înaintând un memorandum conducerii imperiale vieneze, o delegație a bucovinenilor cerea mai multă autonomie în cadrul unirii sub coroana Austriei și crearea unui *ducat românesc*, iar „împăratul austriac să poată purta și titlul de mare duce al românilor”, ca o recunoaștere a românității Bucovinei, propunere acceptată de nou Înălțatul Franz Iosif, prin Constituția din februarie 1849, separându-se astfel titulatura de Galiția. Printre cele 12 puncte revendicative ale bucovinenilor de la 1848, *Petiția Țării* conținea: 1) separarea Bucovinei de Galiția și constituirea ei în țară de coroană autonomă; 2) conservarea naționalității române și crearea de școli naționale; 3) organizarea administrației țării pe baza autonomiei provinciale. În aprilie 1848 pe moldoveanul Alecu Russo, care era în drum spre Viena, era împuternicit de bucovinenii reprezentați de familia Hurmuzachi, să propună împăratului **unirea tuturor teritoriilor românești din interiorul și din afara granițelor Imperiului habsburgic într-un stat daco-românesc**, sub sceptrul unui principe din Casa de Habsburg.

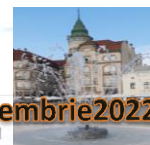
Cum s-au schimbat unii dintre români bucovineni aflăm dintr-un scurt articol publicat de revista *Familia*, în numărul său din p. 359, cu privire la dialogul dintre bucovineanul baron Mustață și Regele Carol I (dialog alăturat). Nicu baronul Mustață și Eugen baron Stârcea, la câțeva vreme după acest episod au demisionat din Partidul Național Român din Bucovina, pe motiv că „nu cunosc limba română”⁹. Toate popoarele și țările Imperiului Meu să fie e asigurate de egală scutire, în concordie frățească împreunate într-un întreg puternic, să fie ele toate egal îndreptățite și egal îndatorate”, declara după realizarea dualismului împăratul Francisc Iosif. După umilirea românilor, care i-au susținut tronul zgâlțâit de Kosuth și husarii săi, tânărul împărat a uitat

Un „bun Român” din Cernăuți și regele Carol.
 Diarul „Patria” din Cernăuți relatează, că cu ocaziunea călătoriei regelui Carol la Petersburg, la gara din Cernăuți s’a petrecut următoarea scenă penibilă: Dl general Vlădescu, prezentă Maj. Sale pe dl baron N. Mustatza cu cuvintele: — „Dați-mi voie Majestate, să Ve presint pe baronul Mustatza, un bun Român din Bucovina”. Regele Carol, plăcut impresionat, se întoarce către baron Mustața și în românește îi spune, că-l cunoaște. Baronul Mustatza înse, nefericit inspirat, răspunde nemțește spre indignarea tuturor, cari au auzit: — „Entschuldigen Majestät, ich spreche nicht rumänisch, wir sind hier deutsch erzogen!” Nu este aci locul să relevăm ce impresiune a făcut asupra regelui acest „bun Român”.

⁷ Vezi anexa 1 acțiunile Regimentului de grăniceri Năsăud

⁸ P. S. Aurelianu, *Bucovina. Descriere economică, însocită de uă charta*. București, Typographia Laboratorilor Români, 1876, p. XI. Cartea lui P. S. Aurelian este unica ce a apărut despre Bucovina, în limba română, până în anul 1876. Însăpământați de prigoana religioasă (catolică), muți români, dintre cei 70.000 de locuitorii Bucovinei, din care 85% erau români, cf. recensământului din 1776, s-au refugiat în Rusia până la Odesa, în Basarabia și Moldova. Astfel depopulată Bucovina a fost supusă unui proces de colonizare din interior cu unguri, ruteni, germani la Iacobeni (1776), evrei, care se ocupau cu agricultura, meșteșugul și comerțul. Coloniștii și imigranții sosiți în Bucovina erau degrevați de serviciul militar pe toată durata vieții lor și religioase (fiind în majoritatea lor ortodocși, ucrainenii treceau într-o regiune tradițional ortodoxă). Nobilii bucovineni au stimulat și au înlesnit așezarea pe moșiile lor a brațelor de muncă ieftine și nepretențioase. Evreii au venit în Bucovina încă din timpul războiului ruso-turc (1768-1774), încheiat prin pacea de la Kuciuk Kainargi, ocupându-se în special cu meșteșugurile, arendășia și comerțul. Expresia „homo bucovinensis”, prototip al individului tolerant, ce vorbește cel puțin două limbi și este adeptul unui model de conviețuire pașnică interetnică (conceptul atribuit istoricului Ion Nistor) a atras migranți din Galiția, datorită facilitățile economice și militare.

⁹ *Familia*, nr.30/ 26 iulie 1898, p. 360

de loialitatea moșilor lui Inacu și promisiunile făcute românilor. A uitat cine a salvat monarhia și s-a încoronat „rege al Ungariei”, iar Transilvania a pus-o sub jurisdicția de la Buda. La 24 martie 1861 s-a dat un decret în virtutea căruia administrația absolutistă din Transilvania era suprimată, în locul ei restaurându-se vechile comitate și scaune existente până în 1848. "Gazeta Transilvaniei", prin pana lui Barițiu . în articolul purtând titlul semnificativ: „Să ne reculegem” trezea noi și entuziaste nădejdi în luptă, bazându-se pe numărul majoritar al populației românești, au crezut că în sfârșit „ceasul libertății” a sosit, națiunea română din Transilvania era declarată prin suveranul său deodată cu celelalte popoare de majoritară¹⁰. Și în cazul de față Curtea de la Viena au speculat cu abilitate problema națională, folosind-o în interesele lor, pentru liniștirea spiritelor. Doar că n-a ținut mult bucuria românilor deoarece peste cinci ani s-a realizat dualismul austro-ungar sub același Împărat. Frunțașii bucovineni erau atenți la mișcările politice urzite de frații ardeleni și îi urmau îndeaproape. Așa să-a făcut ca Partidul Național Român din Bucovina să apuce aceași cale cu transilvăneni, în special după declarația lui Vaida Voievod din parlamentul maghiar.

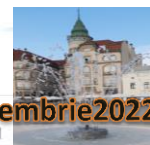
Unirea românilor era primejdie pentru monarhia habsburgică¹¹

La Congresul de la Paris, după războiul Cremeei, în ședința de la 8 martie 1856, Clarendon a sprijinit propunerea lui Walewski în favoarea unirii românilor din Principate și, față de opoziția Austriei și Turciei, a cerut ca populația celor două Principate să fie consultate. Dar nu trecură nici cinci luni de la închiderea Congresului că, pe 19 august 1856, Clarendon comunica, ambasadorului Angliei la Paris, hotărârea guvernului său de *a se opune Unirii*. Anglia nu era interesată de Principate decât în măsura în care ele puteau deveni un „bastion împotriva înaintării rusești”, iar unirea ar fi fost „fatală Turciei”. Nu trebuia deci admiterea ca Unirea să fie discutată de „Divane”. Apropierea franco-rusă, și căldura cu care delegația rusă a îmbrățișat la Congresul de la Paris cauza unirii l-au convins pe diplomatul englez că, țările române, n-aveau cum să devină un instrument al politicii engleze împotriva Rusiei. Anglia a revenit deci la politica de susținere și apărare a poziției Imperiului otoman pentru „independența și integritatea Principatelor” fapt pentru care s-a asociat la politica antiunionista a Austriei. Observăm cum s-au poziționat Marile Puteri față de chestiunea Unirii românilor, exclusiv în raport cu propriile lor interese. Dacă poziționarea imperiilor țarist, otoman și habsburgic era dictată de teritoriile românești pe care le exploatau, Anglia și Franța susțineau acea parte care slăbea adversarul lor. Această politică a fost continuată de la constituirea Sfintei Alianțe, Viena 1815, până la destrămarea imperiilor vecine.

Opoziția cea mai dârză, împotriva Unirii a făcut-o Austria, datorită faptului că Marele Principat al Transilvaniei (de la 1692, când trupele habsburgice au dat ultima bătălie cu turcii), respectiv de la 1775 când a anexat Bucovina, se temea de faptul că românii din acele provincii istorice ar putea emite și ei pretenții naționaliste pentru „unire în Dacia Mare” (de aceea l-au batjocorit pe Horea ca „Rex Dacia”). Austria ocupase Moldova și Tara Românească în 1854 și n-ar fi voit să plece niciodată din teritoriile cucerite. Pentru a restabili autoritatea asupra Germaniei, ea urmărea să-și consolideze stăpânirea la Dunărea de Jos, să facă din Dunăre un fluviu austriac care să deschidă germanismului drumul spre răsărit. Ea investise capitaluri importante în Principate și, în timpul ocupației, întreprinsese mari lucrări publice care trebuiau să-i asigure o stăpânire exclusivă în acest domeniu. Unirea Principatelor putea compromite toate acele planuri. O astfel de țară -, spunea Prokesch-Osten, ambasadorul Austriei la Poartă, ambasadorului francez Ed. Thouvenel -, între cei trei vecini, ar fi o „mină de aur pentru Austria, iar pentru Turcia, o pană înfiptă în pânțele. Nu, eu nu pot crede că la Paris se va sprijini o combinație care ar amenința Austria în măduva oaselor sale”. A se citi cu atenție textul! Așadar, principala preocupare, al cabinetului de la Viena, în legătură cu unirea, era Transilvania. Prin atracția exercitată asupra românilor din Transilvania, Principatele Unite ar fi constituit pentru monarhia habsburgică, după declarația ministrului ei de externe, o „primejdie de moarte”. La aceasta mai este necesar să adăugăm și teama austriecilor ca ideile liberale să nu pătrundă din Principate și în Ungaria. Un Divan electiv, chemat să exprime dorințele și nevoile poporului, „apărea [guvernului de la Viena -n.n.] ca o evocare revoluționară la granița Ungariei”.

¹⁰ Vezi Colecția "Gazetei Transilvaniei", anii 1 860- 1 867

¹¹ Apud Constantin Moșincat, *Marșul spre marea unire. Războiul românilor ardeleni. Camoania Diviziei 11 Infanterie a anului 1916*, Editura Tipo MC, Oradea 2018, p. 60

La 8 martie 1856, Walewski a fost însărcinat, de împărat, să pună chestia Unirii în discuția *Sfintei Alianțe*. Atunci Napoleon al III-lea a inserat această problemă în politica sa anti austriacă și a făcut din izbânda ei o „chestiune de onoare”. Din cauza opoziției ireductibile a Austriei și Turciei, Congresul de la Paris n-a hotărât Unirea. El s-a mărginit să pună administrația, fără independență națională, sub garanția colectivă a marilor puteri, să constituie o comisie europeană care să cerceteze starea de fapt a Principatelor și să propună bazele viitoarei forme de organizare. Fiindcă Austria a susținut ca populația Moldovei și Țării Românești nu dorește Unirea, s-a hotărât să se convoace în fiecare dintre aceste țări câte un „Divan ad-hoc” care să exprime dorința populației. Adică cam tot felul de bariere greu de trecut, precum mai nou cu spațiul Schenghen!

Folosirea **loialismului dinastic** ca tactică de afirmare a identității naționale este, în această perioadă, fără doar și poate, moștenirea politicii reformatoare a împăratului Iosif al II-lea. Începând cu primul document „emis” de românii ardeleni – prin care cereau abolirea iobăgiei și pentru români -, care remarcă valoarea reformelor „împăratului luminat”, și încheind cu momentul declanșării evenimentelor din primăvara anului 1848, în majoritatea petițiilor, lucrărilor istoriografice, articolelor de presă și a textelor didactice din manualele școlare, sunt subliniate acele aspecte ale politicii lui Iosif al II-lea care au făcut posibilă **nașterea loialismului dinastic al românilor ardeleni** dar și al **identității lor naționale**¹².

Epoca naționalismului în istoria universală în secolul al XIX-lea este rezultanta ciocniri dintre ideile scoase la suprafață de revoluția lui Horea, apoi cea franceză și între puterile reacțiunii provocate de aceste mișcări furtunoase.

Vor fi mulți de credința, că întreita lozincă a revoluției: libertate, egalitate, fraternitate ar fi fost ceva cu totul nou, idei puse în circulație întâia dată de revoluția franceză și menite să determine numai ele de aci înainte cursul istoriei universale. Adevărul, însă, e că aceste idei sunt cu mult mai vechi decât revoluția franceză, le găsim la temelie „bisericii creștine, care le propovăduise secole de-a rândul ca pe niște principii fundamentale pentru reformele sociale creștinești. Dacă în „declarațiunea drepturilor naturale și sacre ale omului” se spune, că „libertatea consistă în a putea face tot ce nu vatămă pe altul”, morala creștină propovăduia din timpuri foarte vechi același concept devenit înțelepciune proverbială: „ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”.

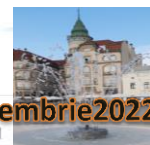
De reținut rămâne faptul că, chiar și împrejurările vitrege ale vieții sociale și politice din Imperiul Habsburgic, românii au fost loiali tronului. Episcopii uniți și ortodocși aleși, Sterca Suluțiu sau/și Andrei Șaguna au avut dese întâlniri cu monarhul și au fost beneficiarii protecției acestuia, că în pas cu modernizarea statului și al educației și românii aveau parte de acele măsuri. Dezamăgirea a venit de la Franz Iosif, cel care a făcut, în detrimentul românilor, compromisul politic cu ungurii și proclamarea statului dualist: austro-ungar. Loialitatea față de tron a căpătat alte aspecte până la Marea Unire.

Din această mișcare ne-a rămas drept moștenire, până în ziua de astăzi, programul ei politic, îmbogățit întrucâtva de generația de la 1848, și desăvârșit de generația Marii Uniri, așa încât putem spune, că temeliea politicii naționale a românilor din Ardeal a fost așezată de fruntașii lor cam de la sfârșitul veacului XVIII. Din aceeași epocă ne-a mai rămas însă o **credință**, pe care documentele istorice descoperite le arată că se întemeiază pe premise și informații cu desăvârșire eronate.

Credința greșită

Convingerea că „**dreptatea e la împăratul**” și că acesta dorește în mod fundamental binele supușilor săi români, dar că este obstrucționat în bunele sale intenții de aristocrația maghiară din Transilvania, a alimentat acțiuni politice românești de mai mare anvergură, precum mișcarea țărănească a lui Horea (1784), mișcarea petiționară începând cu Inochentie Micu și *Supplex Libellus Valachorum* (1792), precum și întreaga serie de petiții și memorii care au luat calea Vienei în deceniile următoare. Credința fruntașilor români de la 1791, că cercurile conducătoare ale curții din Viena ar fi sprijinit cu bunăvoință mișcarea românească de atunci, **e greșită**, deoarece curtea din Viena pe față a tratat cu vorbe dulci și a nutrit cu speranțe deșarte față de români, iar pe din dos a lucrat împotriva lor și s-a bucurat tot așa de mult de modul cum a fost rezolvată *suplica Românilor la dieta din Cluj*, ca și cei mai mari dușmani

¹² „Supușii împăratului”. *Popoarele din Monarhia dunăreană între loialitate dinastică și identitate națională (secolele XVIII-XX)*, Sesiune științifică organizată și moderată de conf. univ. Dr. Ioan Cârje, la Cluj pe 26-27 august 2016. Cele 11 comunicări au tratat din unghiuri diferite chestiunea „loialității” românilor față de tronul împăratului Casei de Habsburg din ultimele două veacuri.

ai noștri. Orice asemănare cu decizia privind opoziția admiterii în spațiul Schengen nu e întâmplătoare. Iată și câteva argumente istorice.

Dar să urmărim desfășurarea evenimentelor politice din acei ani și să observăm atitudinea Curții din Viena față de ele, aducând în discuție noile observații. În Martie 1791 românii înaintaseră suplica lor regelui Leopold. Cu o încredere *adevărat fiască* se îndreptau către Viena, crezând că glasul lor va fi ascultat, iar neamului românesc i se vor da drepturile cuvenite. Însuși Meheși, secretarul cancelariei aulice a Transilvaniei, zice-se, că a compus celebra suplică. Participarea lui la aceasta mișcare, se pare că ar fi întărit și mai mult convingerea fruntașilor români și încrederea acestora în Curte din Viena spre o favorabilă soluție pentru români. Dacă pe tronul Habsburgilor ar fi stat atunci predecesorul împăratului Leopold, - poate că cererea românilor ar fi fost împlinită, era opinia orală a românilor, și se pare că ar fi fost în parte întemeiată. „Părintele popoarelor, Iosif II”, murise cu un an mai înainte, iar Leopold oricât de liberal, totuși nu-i urmasse calea reformelor statale. Astfel în loc să găsească la locurile preaînalte bunăvoință și ascultare, românii au fost primiți cu multă răceală, indiferență și ignorare totală, iar cererea lor a fost respinsă tot așa de hotărât, cum s'a făcut aceasta mai târziu și la Dieta din Cluj.

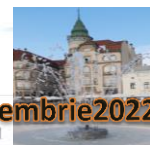
Raportul contelui Teleki, prezidentul cancelariei aulice transilvane, despre suplica românilor, ne dovedește în modul cel mai clar faptul acesta. Compus de contele Teleki, la 1 Aprilie 1791, era iscălit și aprobat în întregime de toți consilierii cancelariei transilvane, adică de Izdencyz, Eger și contele Hatzfeld. Postulatele românești erau combătute punct cu punct într-un chip, care nu lăsa să se întrezărească nici cel mai mic sâmbure de bunăvoință față de români. Aproape toate argumentele, ce le-a folosit contra românilor, ceva mai târziu și în Dieta din Cluj, le-a adus și prezidentul cancelariei aulice, spre a convinge pe Regele Leopold cât de absurde erau cererile românilor. «Românii - spunea el - ca o națiune numeroasă merită fără îndoială favoruri și dreaptă considerare, dar chiar deoarece sunt așa de număroși, conducerea lor politică reclamă cu atât mai vârtos prevedere și grijă, fiindcă poporul simplu și neluminat ascultă orbiș de o preoțime, care singură are nevoie de-o mai bună cultură morală și care sub influența unei ierarhii străine, legată de cârmuirea politică, ușor poate fi îndrumată prin impulsuri străine spre scopuri străine». Aceasta era ultima concluzie a rezoluțiilor, care îl îndemneau pe prezidentul cancelariei aulice să combată suplica românească.

Cu privire la cele dintâi trei postulate de a se recunoaște românii, ca a patra națiune privilegiată în Ardeal, contele Teleki spunea, că ele sunt foarte primejdioase. Trei secole mai devreme regentul Ungariei, Nicolae Olahus, în Istoria Ungariei recunoaște această existență a națiunii române. Așadar ar fi fost o chestiune pur formală a recunoaște un fapt evident, menționat și în statisticile și recensămintele austriece. O astfel de propunere nu „s-ar putea face, deoarece ar contrazice cu art. 6 din 1744, fără-mă de milă ce a primit-o episcopul Clain pentru uniți, iar o schimbare în direcția aceasta ar tulbură spiritele, ar înmulți ura națională și ar clătina constituția țării, într-un timp, când mulți nu cunosc binele patriei și intervertesc cele mai curate gânduri”. Cam în același fel se exprima el și despre punctele 4 și 5 din *Supplex libellus*. Contele Teleki, a primit suplica românilor de la arhiducele Francisc, ca să facă un raport despre ea. Bănuim deci, că și această înaltă persoană-oficială a aprobat părerile lui Teleki, cum le aprobă și ministrul Kaunitz, care a însemnat pe raportul respectiv, că a face din români a „patra națiune este cu neputință în împrejurările actuale și chiar de-ar fi cu puțință, din mai multe grave considerații nu este consult”. Tuturor acestor opinii jignitoare pentru români, le-a dat aprobarea sa preaînaltă împăratul Leopold, în Florența la 7 Mai 1791, scriind dedesubtul lor cuvintele maiestaticice „Ich beangenehme vollkommen ihr Einrathen”.

În Acte și documente publicate de Dr. Virgil Cioban și Dr. Silviu Dragomir, în *Transilvania*, din 1913, p. 65 și urm. precum și în Documentul 11- descriau cum că soarta celebrului *Supplex libellus Valachorum* era deja pecetluită dinainte a ajunge la Curtea de la Viena. Dacă s-ar fi răspuns în acest sens românilor, atunci, printr-un rescript preaînalt, atunci, știau cei de la Viena, că toată ura acelu „popor numeros s-ar fi îndreptat împotriva lor”. Cumințenia politică (*Staatsklugheit*) a Curții din Viena a găsit însă altă cale spre a respinge cererile românilor.

Suplica împăturită

În 18 Mai 1791 austriecii au împăturit frumos suplica românească, au scris pe ea câteva cuvinte de recomandare luate din raportul nefavorabil pentru români al cancelariei transilvane și au trimis-o Dietei din Cluj, ca să hotărască asupra ei. Conform zicerii biblice: *De la Ana la Caiafa*! Ce le păsa habsburhilor de faptul, că cererile românilor vor stârni furtună în dieta feudală, „vor tulbura spiritele și vor înmulți ura

națională”. Scopul era, ca ei să scape de răspundere și să arunce tot oprobiul asupra Dietei din Cluj. Acest scop l-au și atins. Episcopul Gherasim Adamovici când a auzit, că petiția a fost trimisă dietei avea tot dreptul să exclame, că românii „de acum au slabe speranțe”.

Ea a stârnit valuri mari de indignare, ce s-au potolit însă destul de repede. Din această împrejurare, precum și din liniștea, cu care, ungurii au pus la arhivă petiția românilor, bănuim, că ei au primit din partea Curții din Viena informații sigure despre vederile Tronului în această chestiune. Deși nu se mai temeau de români – la urma urmei era o suplică nu o lance ca alui Horea - în cele din urmă, dieta din Cluj a rezolvat cererea românilor în același chip, cum a propus rezolvarea ei și contele Teleki, iar propunerile dietei au găsit **la Viena cea mai deplină aprobare**.

În acest frivol joc, care s-a înscenat, spre a induce în rătăcire un popor, ne izbește ciudat atitudinea frunțașilor români. Ei credeau încă în bunăvoința Curții din Viena și după ce petiția lor a fost trimisă la Cluj și își închipuiau, că singurul dușman le este dieta din Cluj. Aceasta nu o putem interpreta altfel, decât presupunând, că au primit din Viena asigurări în acest sens. Funcționari înalți, care stăteau în legătură cu Viena, s-au adăugat corului de răspândaci ai știrii acesteia, ca să arunce nisip în ochii unui biet popor, care se lăsă așa de ușor amăgit. Pentru zîmbetele fățarnice și rîsetele plătite, Avram Iancu și-a vîndut fecioria sufletului, de dragul prietenilor zgomotoase, el a trebuit să rîdă de neamul său.

Și răsplata? Răsplata pentru toate înhămărilor astea, pentru toate serviciile aduse unui neam străin?

Redefinirea atitudinii față de Viena

În centrul mișcării petiționare s-a aflat ideea atașamentului proverbial al românilor ardeleni față de „bunul împărat”, asupra căruia mentalitatea colectivă a proiectat figura personajului mitic al salvatorului. De aceea, oamenii politici ardeleni și-au pus problema renunțării la metoda petițiilor adresate Curții de la Viena. Petițiile continuă și după procesul Memorandiștilor. Fidelitatea impusă prin texte de jurământ al celor ce ocupau funcții publice, ori/și prin jurământ militar, situează pe români în fruntea datoriei față de Patrie. Pe mai marii conducători – episcopi de pildă, împăratul îi lega prin acel titlu „intim consilier”, recompensându-i cu cârje episcopală, sau ungere în funcție. În context, sporea tot mai mult sentimentul apartenenței românilor din provinciile istorice la Patria Română! Așa că în vara anului 1916, „România a rupt pecețile contractului cu Tripla Alianță, făgăduiala credinței loialității”¹³ și a pornit război împotriva dublei monarhii, cu scop de slobozenie a fraților români și al unirii lor cu Țara. Ce s-a schimbat în atitudinea slugarnică al unor „frunțași” români ardeleni? Mulți au continuat să-și mențină declarațiile

¹³ Teodor Păcățian, *Trădări de neam și atitudini nedemne*. Tot în Telegraful Roman, (redactor șef al ziarului Teodor V. Păcățian, (4/17 ianuarie 1901 - 5/18 Decembrie 1917), a fost condamnat de patru ori pentru articolele publicate în „Telegraful Român”, cu închisoare, amenzi în bani și plata cheltuielilor de judecată, însă „nimeni n-a putut să-i clatine demnitatea și patriotismul de care era însoțit”) episcopul Clujului și apoi mitropolitul Ardealului, Nicolae Ivan, în 21 Iulie 1916, pune la stâlpul infamiei pe poetul Octavian Goga și pe luptătorul, numit „Leul de la Sisești”, par. greco-catolic Vasile Lucaciu, într-un articol plin de murdărie, ce n-ar fi putut fi scris într-un mod mai infamat nici măcar de un iredentist ungar!. Iata câteva fraze: „La București continuă campania de a constrânge guvernul să iasă din neutralitate și să intre în război alături de Rusia, pentru a lua Ardealul (...) Fugarii noștri plătiți de legațiunea rusească, nu pot lipsi de la asemenea întruniri. Marele demagog, Vasile Lucaciu, le prezidează și rostește vorbiri, exprimându-și dorința de a putea prezida o întrunire la Alba-Iulia. Ei au o credință falsă, că Monarhia Austro-Ungara se va păabuși, dar ea va exista pentru că existența ei e o necesitate pentru Europa și pentru că, dacă n-ar exista ar trebui să fie creată!. Același Nicolae Ivan a mai susținut în 1915: “Din ziua primă a mobilizării, noi românii unguri, ne-am făcut datorința față de patrie. Suntem mândri că am putut dovedi din nou dinastiei și monarhiei probata credință română (...) avem încredere că guvernul ungar va fi gata să îndeplinească dorințele românimii loiale în cadrele ideii de stat maghiar. Ce binecuvântare ar fi aceasta pentru noi”(subl.ns.). Tot Telegraful Roman, în 8 Septembrie 1916, după ce România a declarat război Austro-Ungariei, publica Cercularul întregului cor episcopesc ortodox din Transilvania în care se spune: “România, căreia ființa i-a dat patria noastră Ungaria, căci Radu Negru de la Făgăraș a întemeiat principatul Țării Românești, Dragoș din Maramureș a întemeiat principatul Moldovei și cu sprijinul Monarhiei Habsburgice s-a ridicat și s-a întarit România modern- (...). România în mod perfid a ridicat arma asupra patriei noastre (...). Unde vă este și în ce se arată patriotismul vostru, români ucigători de frați (...) Voi întindeți granițele voastre în hotarele noastre, voi creșteți puterea voastră, venitele voastre dezbrăcând pe alte națiuni (...) Acela care cu vorbele vicleniei pe buze, cu dorul de jaf în suflet, vine în hotarele noastre, nu-i frate, ci cel mai păgân dușman. Și mai departe: “Față de noul dușman care râvnește în chip atât de păcătos la știrbirea și la stricarea hotarelor noastre, vom lupta cu vitejie și credință.”Semneaza: Mitropolitul Vasile Mangra, Episcopii, Miron Cristea de Caransebes, si Ioan Papp de Arad. Episcopul Miron Cristea a trimis din partea sa o circulară către preoții militari, cerând ostașilor să-și îndeplinească cu sfințeni jurământul depus! El, se refugiază la Budapesta, de unde trimetea în continuu pastorale comandai militare, în care îndemna soldații români: “să nu se clatine în credință și alipirea către Tron”. A mai făcut o declarație la începutul războiului, spunand că: „va zdrobi personal cu cârja sa de episcop, țeasta primului soldat regătean, care va îndrăzni să treacă Carpații și să pășească pe pământul Transilvaniei cu numele de Erdely”.(Dr. Șerban Milcoveanu).

creând a atmosferă iritată a poporului, apoi s-au adaptat noilor realități când „spargerea lumii” era evidentă, iar momentul potrivit venise și pentru români.

Glasul clopotelor vestea vremurile tulburi, ultimele lor bătăi, căci autoritățile le azvârleau din clopotnițe direct în cuptoarele arsenalului militar pentru gloanțe. În pastorală sa Episcopul Caransebeșului, Miron Cristea, de Sfintele Paști 1915, purta de grijă celor plecați pe front. „Și vă mai cer tuturor acelor care vă aflați în ploaia de gloanțe sau vă adăpostiți în tranșee sau vouă, care vă vindecați rănilor dureroase în infirmerii, ridicați-vă gândurile la Atotputernicul Dumnezeu și cereți-I fierbinte în rugăciunile voastre zilnice victoria definitivă cât mai grabnică a armatei monarhiei”¹⁴. Activitatea lui Miron Cristea s-a înscris atât în corul înalților prelați, - Ioan Papp, episcop al Aradului, Roman R. Ciorogariu, Vasile Goldiș, ș.a.- atașați formal și cu interes față de împărat - cu evidente și uneori grave exagerări și alunecări (anti-fratricide inițiate de Vasile Mangra) - cât și în linia convingerilor sale lăuntrice că datoria de ostaș trebuie bine împlinită și îndreptată ca să slujească ca pildă pentru generațiile viitoare.

Există statornicitate în credința românilor din Ardeal, acea datorie sacră față de bunul Dumnezeu și față de „bunul împărat”, care întruchipa în ochii lor autoritatea supremă față de care se combinau într-un tot *respectul și teama de constrângerea legii*. Convingerea oamenilor de rând izvora și din sentimentele pe care intelectualii le răspândeau, și acestea coincideau cu ordinul de chemare la luptă. În acele împrejurări grele compasiunea față de durerea pierderilor dinastice preleva în fața rațiunii care era redusă la tăcere. Războiul românilor, dus pe planurile anterior arătate, în atâția ani, se rezuma în surdina în starea sufletească, în zbaterea între sentimentul național și datoria față de tron.

Ar fi o naivitate să credem că războiul românilor pentru neatârănarea lor s-a dus doar în anul de grație 1918. Acesta este și motivul pentru care privirea noastră retrospectivă include acele perioade care au avut relevanță pentru întărirea acestei teze. Cel din urmă român a răspuns la ordinul Patriei: „prezent”, iar la semnalul de goarnă al încolonării rezerviștilor ardeleni, prezenți chiar înaintea termenului de mobilizare (după cum rezultă din documentele de arhivă cercetate) și cu mult înaintea ungarilor și secuilor, ori al germanilor, sași sau șvabi. Fără îndoială un rol decisiv în acest sens l-a avut concepția lor față de niște valori considerate sacre: Datoria, Jurământul.

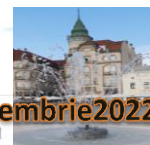
În acest context trebuie reținută și sumara educație făcută de preoții și învățătorii satelor ardeleni. Resemnarea plecării pe un front ce nu era al lor a fost potolită de permisiunea dată soldaților, în primele zile de după mobilizare, de a „**purta cocarde în culorile naționale, iar fanfarele unităților îi petreceau cu Deșteaptă-te române**” (subl. ns.). Existau și temeri exprimate de unii intelectuali ca nu

care cumva războiul să se încheie cu victoria Puterilor Centrale căci astfel soarta românilor ar fi fost pe veci înmormântată, cum spunea în 1915, Teodor V. Păcățianu, când s-a hotărât, cu sprijinul Austriei și al bisericilor românești, să facă statistica oamenilor plecați pe front. Susținerea resemnată a frontului austro-ungar, până la intrarea României în război, a avut asemenea determinări, pentru ca după atitudinea s-a schimbat, manifestarea cu ostilitate sub forme diverse de exprimare, mai cu seamă prin trecerea liniilor frontului la inamic și înrolarea în voluntariatul luptei pentru cauza lor a fost evidentă.

În genere poporul a prins ură față de măsurile luate, atât în Bucovina cât și în Transilvania, de înființare a școlilor confesionale la care refuzau a-și da copii pentru „acea batjocură religioasă care le jignea adânc simțul național”, astfel constatându-se că ei formau o masă care nu știa nici scrie și nici citi. Norma împărătească, de înființare de școli pe lângă fiecare parohie a ridicat nivelul de cunoaștere, dar oricum condiționalitate de „catolicism”, iar pe lângă limba părintească, cea germană ca obligatorie, a avut urmări pentru români. Cum cheltuielile trebuiau suportate și printr-o contribuție locală, asta a contribuit la rămânerea în urmă sub raport cultural al românilor din imperiu. Pe

¹⁴ Apud Constantin Moșincat, *Marșul spre Marea Unire*, Ed. Tipo MC, Oradea, 20188, cap, Biserica și datoria de ostaș, p. 101-120

cuprinsul provinciilor românești din Imperiu se pune problema unor „preparandii”, adică a înființării de școli de învățători: la Suceava, Cernăuți Universitate, Cluj, Blaj, Arad, Oradea, cu acordarea unor burse de studii (cam 6-7 pe an, ceea ce era foarte puțin).

Dar astăzi ce s-a întâmplat cu Austria de urăște pe români?

În contextul flegmei pe fața României, dată de Austria, sunt dator să le reamintesc conaționalilor ce înseamnă această țară potrivnică pentru români, și ce înseamnă să ai demnitate, mândrie și spirit de unitate. După ce umblaseră atâta cu „căciula în mână” pe la Curtea de la Viena, românii n-au înțeles că nu poți fi nici prieten, necum neam, cu cei care te privesc de susm cu aerul lor nobiliar. Au dovedit de atâtea ori valabilitatea proverbului: a fi OM e lucru mare!

În Amintirile sale despre Eminescu, Teodor Ștefanelli, vechi prieten cu marele poet național, povestește un episod fabulos despre autorul *Lucașfărușului*, de o actualitate siderantă. Se întâmpla în toamna 1875, la Cernăuți, unde austriecii, imperialiști și aroganți ieri, ca și azi, sărbătoreau în mod provocator *100 de ani de la anexarea Bucovinei* (!). Eminescu, care-i cunoștea bine pe austrieci, fiind anterior și student la Viena, și chiar urmărit de autorități pentru un articol publicat, care i-a contrariat, apare inopinat „aducând cu sine în birjă un cogeamite lădoi de lemn de o greutate foarte mare”, conținând samizdat-uri, broșuri cu titlul „**Răpirea Bucovinei**”, care a doua zi erau toate împărțite printre românii lui bucovineni.

Mai târziu, la o masă la hotelul *Pajura neagră*, frecventat de numeroși români, Eminescu vede un „advocat” austriac, Komariner, îmbrăcat într-un frac alb impecabil, care încerca să-i convingă pe români să ia și ei parte (!) la serbarea de 100 de ani a încorporării Bucovinei. Și ce face Eminescu? După ce-și mușcă mustața, semn că era nervos, ridică paharul său de bere, care era gol, și-i zice avocatului austriac, în zeflema: **“Kellner! Un pahar de bere!”** La care românii, entuziasmați de ironia mușcătoare a lui Eminescu, repetă într-un cor comanda de bere!

Umilit de toți românii, austriacul pleacă „foarte supărat” și ofensat...

Asta înseamnă patriotism!

Asta înseamnă demnitate și bărbăție!

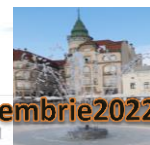
Se aude, herr Iohannis? Se aude, doctor Ciucă, Bode și ceilalți plagiatori de care e plin Guvernul?-scria Teodor Burnar, parcă într-o fericită completare a rândurilor de altă dată.

Eminescu povestea, revoltat, în vara anului 1880, că, „în unul din anii trecuți, un arhiduce a vizitat Suceava. Înălțimea sa imperială s-a mirat cum în vechea reședință a domnilor Moldovei, într-un județ curat românesc, într-o parte de țară în care se vorbește numai românește, în fine, într-o școală susținută din venitul averilor mănăstirilor române din fosta eparhie a Rădăuților, limba de propunere nu e cea română. În sfârșit, după repetate fâgăduințe ale ilustrului domn Stremayer, vestit prin arta de a fâgădui în deșert, Camera provincială a Bucovinei a repetat cererea din anul curent, încât fâgăduința poate că se va împlini.

Ce face, însă, consiliul comunal al cetății Sucevei, compus, se vede, din elementele internaționale descrise mai sus? O meschinărie. Amenință că, îndată ce se va introduce limba de propunere română în liceu, consiliul nu va mai da lemnele și eclerajul necesar” (Ion Drăgușanui, *Bucovina și Eminescu*, Editura Mușatinii 2006, p. 25)

Ca mit, Eminescu strălucește atât de intens pe cerul Bucovinei, încât mai că fiecare bucovinean fălos e gata să jure că și el era „când s-a născut Hristos” (Vasile Gherasim) și că ne poate încredința o mulțime de amănunte despre noul sfânt al românității și despre prietenia formidabilă care-i lega pe românii noștri de cel ivit lumină din lumină.

Doar Ștefan Ștefureac, bucovineanul care nu l-a trădat niciodată pe Eminescu, tăcea (în fond, își tăcuse și propria vocație poetică pentru a sluji învățământul în limba română) și iniția generațiile, prin cărțile de citire pe care le lucra, și în universul poetic eminescian. Fără emfază, dar și fără prea mult discernământ critic în alegerea poemelor, lucru explicabil, de altfel, prin dorința lui Ștefureac de a sluji nu poetului, ci învățăcelului. Prin urmare, generațiile care vor urma se vor iniția temeinic în eminescianism, începând cu începutul moralizator sau cu modele de compunere poetică pe care și vârstele lor fragede să le poată pătrunde.

Ca și Ștefureac, tăcutul prieten bucovinean al lui Eminescu, a făptuit și Em. Grigorovitză, cel care, în perioada ieșeană comună, nu s-a prea înțeles cu Eminescu, fiind altfel alcătuit pe dinăuntru, dar i-a lucrat și publicat lui Eminescu în limba germană două ediții, a doua mult îmbogățită, ale cărții sale de poezie. și nici Grigorovitză nu s-a trufit cu această probă de prietenie reală, și poate că nici nu era prietenie, ci doar o firească responsabilitate a unui cărturar român de a promova în spațiul cultural european cele mai temeinice produse ale spiritualității noastre. (Ibidem, p. 32)

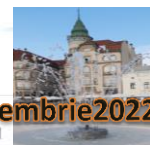
Alți bucovineni care și-au intersectat biografia cu cea a lui Eminescu au profitat din plin de bagajul de „amintiri“ mai mult sau mai puțin inventate, căpătând notorietate prin dezvoltări ale firii poetului în foile naționale, apoi adunând bogatul material sporovăitor între coperte de carte. Era o adevărată întrecere între T.V. Stefanelli și Samuil Isopescu în a povesti despre Eminescu, din care nu putea fi exclus un epigon eminescian ca Radu I. Sbiera, latinist de talie europeană, dar care nu putea rata ocazia de a se face de râs și prin intermediul producțiilor rimate. Toate aceste relatări au solidificat, mai ales în memoria generației noi, singura, de altfel, cu memorie în întreaga istorie bucovineană, mitul creat prin revelația „Doinei“, deși poemele publicate sporadic prin „Revista Politică“ și prin „Deșteptarea“, alese fără pretenția de a contura o personalitate lirică, ci mai curând dintr-o compasiune față de suferințele trupesti ale autorului, puteau trece neobservate, ba chiar eclipsate de numeroasele poezii ale lui George Coșbuc sau ale lui Șt.O. Iosif.

Ciprian Porumbescu vehiculase muzical parte din opera lirică a lui Vasile Alecsandri, iar lui Dimitrie Petrino îi conferise o notorietate pe care acesta nu o merita. Tudor Flondor descoperea muzicalitatea cosmică a liricii eminesciene, iar Aglaea (sora poetului nepereche) își presa fratele, chiar și în ultimul lui an de viață, să-i ofere cât mai multe contrafaceri de manuscrise, pentru că manuscrisele acelea începeau să aibă și o valoare prețuită în bani buni. „Deci puținul ciornelor cu care se chinuia Eminescu, apus în Botoșanii anului 1888 și care îi erau licitate de către unele femei samaritene, cu veleități snobe, atunci, pentru autografe“ (Revista Bucovinei, nr. 2/1943, pg. 83) sau erau duse în Bucovina de către Aglaea nu reprezentau încercări de întregire a unui spațiu liric bucovinean, în care deja se afirmase „un Eminescu al Bucovinei“, cum îl numea Iorga pe T. Robeanu, dar care s-ar părea că nu știa prea multe despre Eminescu cel adevărat, tot așa cum Eminescu cel adevărat nu știa nimic despre Robeanu, deși aveau suflete gemene.

Eminescu arătase cu un deget acuzator spre tatăl lui T. Robeanu, teologul și înaltul ierarh bucovinean Eusebiu Popovici, care, împreună cu Isidor Onciul și Constantin Popovici, decanul și, respectiv, profesorii Facultății teologice din Cernăuți, care, în anul școlar 1876-1877, „au și început a ține prelegeri în numita limbă (germană - n.r.), deși consistoriul metropolitan s-a învoit la prefacerea în facultate a institutului său teologic numai cu condiția ca limba de propunere să rămână cea românească“ (Opere politice, pg. 187), dar despre fiul lui Eusebiu, George Popovici, care publica poeme frumoase în „Convorbiri literare“, semnând cu pseudonimul T. Robeanu, nu auzise, așa cum nu auzise nici Bucovina, decât târziu, după moartea istoricului și poetului, petrecută în 1905, într-un hotel din Ungaria, când Șt.O. Iosif și Dimitrie Anghel aveau să lucreze o carte cu cele mai frumoase poezii ale lui T. Robeanu, singura care ar fi rămas după primul mare poet bucovinean, dacă și această carte lucrată de alții nu s-ar fi pierdut.

Putem considera ca făcând parte din legăturile sale cu Bucovina și petrecerea sa la Universitatea din Viena. După cum reiese din amintirile publicate de contemporanii săi, Eminescu a avut multe și puternice legături sufletești cu studenții bucovineni din societatea studentească vieneză „România Jună“. Din toamna anului 1869, când a sosit la Viena pentru a se înscrie la facultatea filosofică, și până în vara anului 1871, când părăsește Viena, Eminescu a fost, așa zicând, centrul spiritual și sufletesc al studențimii noastre vieneze. Meritele lui Eminescu pentru acest centru studentesc român, care este și astăzi „România Jună“ din Viena, sunt indiscutabile.

Lui Eminescu îi revine, în parte, meritul aranjării marilor serbări naționale de la Putna, în 15/27 August 1871. Cu toate că a fost unul dintre inițiatorii acestor serbări, a căutat, totdeauna, să rămână cu meritele sale în umbră și modestia sa cunoscută l-a oprit, chiar în Putna, unde era de față, să iasă cumva în rândurile dintâi ale personalităților marcante. Poezia ocazională, în care se cântă serbarea de la Putna

și pe care a distribuit-o Eminescu personal, în ziua serbării, pare a fi într-adevăr scrisă de el (T.V. Stefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, 1914).

Despre „Însemnătatea serbării de la Putna“ vorbește Eminescu, pe larg, într-un articol publicat în „Convorbiri literare“ (15 Septembrie 1870). În acest articol, vorbește Eminescu despre „Congresul studenților români“, pe care îl proiectase el pentru serbarea din Putna. Căci această serbare avea să fie, după părerea lui, nu numai o „serbare pentru glorificarea trecutului“, ci și un prilej de discuție serioasă a tinerimii asupra „problemelor ce viitorul ni le impune cu atâta necesitate“. Înainte de toate, relevă Eminescu, în acest articol, „trebuința cea mai mare“, adică „o singură direcțiune a spiritului pentru generațiunea ce crește“, o idee mare, pentru a cărei realizare se luptă cu succes întreaga sa viață.

În Cernăuți revine Eminescu, pentru scurtă vreme, în Octombrie 1875, când se serba inaugurarea nou înființatei universității germane. Tendința germanizatorică a universității a prevăzut-o Eminescu chiar atunci. Și este interesantă constatarea că Eminescu, care studiasse în școala primară din Cernăuți, între altele, și limba ruteană, vorbește într-un articol al său („Românii și Rutenii din Bucovina“) despre lupta ce-ar trebui dusă de amândouă popoarele „contra inamicului ce, în Bucovina, ne este comun: contra Pangermanismului“.

În două articole din „Curierul de Iași“ (No. 81 și 107 din 1876), Eminescu revine asupra universității nou create, bătându-și joc de ea în mod foarte crud. El face, cu părere de rău, constatarea că limba de predare germană s-a introdus chiar și la cursurile facultății teologice; că profesorul Sbiera nu avansează, din motivul că „refuză a ține în limba germană cursul său“. Eminescu nu se sfiește a declara universitatea cernăuțeană „un institut cu tendințe germanizatorice, în care opiniile politice ale profesorilor sunt lucrul principal și știința lucru secundar“ (articolul în care-i auză pe Eusebiu Popovici, Isidor Onciul și Constantin Popovici că se folosesc de limba germană, articol din care am citat în capitoul precedent – n.r). De aceea, conchide el, „devine indiferent cine se silește a tăia, acolo, mutre filosoficești de pe catedră; dacă e domnul Tomașciuc sau domnul Havrișciuc sau alți ejustem farinae“ (*Ibidem*, p. 82).

-Urmează -

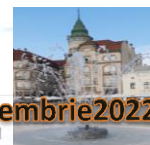
Anexa 1

Din zilele de zbucium ale anilor 1848-1849

După a doua adunare a grănicerilor năsăudeni, ținută în 13 și 14 septembrie 1848 au pornit în ținutul Năsăudului mișcările și pregătirile agitate de apărare și atac împotriva rebelilor maghiari, despre care se știa cu siguranță, că vor încerca să invadeze teritoriul regimentului. Aceștia se înfurieră la primirea știrii că atât din propria inițiativă cât și la îndrumările primite din Viena și Sibiu, locotenent-colonelul Urban lua toate măsurile ca să preîntâmpine orice intenție dușmănoasă a revoluționarilor, și după puțină să colaboreze din acest colț de țară cu celelalte puține trupe ardelenе rămase credincioase casei domnitoare.

Pășirea hotărâtă a energicului și ambițiosului comandant al Regimentului de la Năsăud a avut un efect uimitor și impunător. Maghiarii, observau cu spaimă că în spatele lor se ridică deodată un potrivnic de care vor trebui să țină seamă, iar românii din Nordul Ardealului privind cu încredere și cu mare nădejde la acțiunea, pornită din granița someșană, veneau cu duiumul la Năsăud să jure credință împăratului. În adnotările la istoria regimentului năsăudean, publicate în „Transilvania“ Nr. 1 din 1876, privitor la acest fapt remarcabil se spune că veneau românii cu zilele întregi din depărtări, cu merindele lor, la Năsăud, și aici depuneau jurământul pe steag înaintea gărzii, în fața lui Urban, a auditorului (judecătorului militar) și a adjutantului, iar după primirea unei confirmări plecau îndărăt acasă. Cam 1.100 dintre aceștia însă, tineri și voinici, la cererea lor, au fost înrolați și încartiruiți prin Năsăud, Salva și Rebrîșoara unde, fără a lua soldă ci trăind cu merinde proprie de-acasă, au primit instrucție militară de la subofițeri bătrâni, iar mai târziu au luat parte la luptele contra ungarilor.

Despre cele ce s-au petrecut atunci în Năsăud aflăm interesante reflexiuni în broșura unui autor anonim - care, se pare că, a fost generalul conte Ioan Nobili, șeful statului major al trupelor de sub comanda principelui Windisch-Graetz - privitor la hotărârile din septembrie ale grănicerilor români precum și la jurămintele luate de Urban între altele zice: „Dacă autoritatea militară supremă din țară ar fi dat ascultare hotărârilor de la Năsăud, sau cel puțin ar fi făcut demersul corespunzător spre a întări trupa (regimentul năsăudean), deoarece fără nici o îndoială se putea prevedea ce are să urmeze, după

întâmplării deslușite limpede de înalta trădare și poftele de separație ale ministerului maghiar, atunci corpul de armată ardelean s-ar fi aflat cu totul în altă situație în momentul când rebelii au pornit la luptă fățișă, și Transilvania ar fi avut o altă istorie

Ardelenii credincioși, sașii și românii, salutară cu entuziasm acel act, multe trupele brave s-au atașat lui Urban, nume care la fiecare ocazie era rostit cu însuflețire. Mai mult ca 40.000 români alergară din toate ținuturile la Năsăud spre a depune în mâinile locotenant-colonelului Urban jurământul de credință către împăratul și domnitorul legal, și se îmbiau să fie acceptați la serviciu cu arma spre a putea lupta pentru apărarea monarhiei! În fața întâmplărilor din Năsăud, care devenise pentru Ardeal o a doua Croație, partidul revoluționar maghiar stătea cu totul consternat. Nici un ziar maghiar nu cuteza să publice ceva în chestie, căci în protocolul grănicerilor era incontestabil expus registrul păcatelor ministerului maghiar și al partidului său. Baronul Váy (comisarul ministerului maghiar) adresă comenzii generale din Sibiu o notă fulminantă, în care îi ordonă să „forțeze pe Urban la ascultare față de ministerul maghiar”, cerere pe care comanda generală promisese să o împlinească. Mai târziu baronul, Váy a dat ordin de arestare împotriva lui Urban, iar camera deputaților și un ziarul maghiar merseră și mai departe, publicând un premiu pentru capul acestuia.

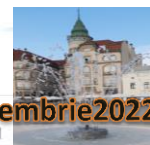
Iată ce ne spune despre întâmplările acelor zile căpitanul-auditor Iosif Șotel (Schottl) în scrisorile sale, când în 1848 revoluția se întinse din Ungaria și asupra Ardealului, iar funcționarii rebeli recrutau tineretul român spre ași augmenta armata. Îndată, la început cercul regimentului român de grăniceri a devenit teatrul unor deosebite întâmplări. În fiecare zi și oră curgeau comunele din cele mai îndepărtate părți ale țării spre a-și manifesta „Credința către domnitor prin jurământ pe steagul împărătesc, și a-și pune tineretul la dispoziția armatei imperiale. Atunci subsemnatul se supuse cu cea mai mare grabă ordinului locotenent-colonelului Urban ca să intervin la recrutări și la luarea jurământului la steaguri. Cam o mie comune ardeleni au fost jurate în modul acesta pe steagul imperial în prezența subsemnatului în timp de câteva luni, și fiecare comună a primit o confirmare. Toate acestea le-am împlinit lucrând chiar și noaptea și fără de-a încredința lucrările auditorului mai tânăr, locotenentului Rosenbaum.

Confirmările despre jurământul depus, semnate de maiorul Clococean, de adjutantul regimentului locotenentul Donüde și de subsemnatul, prevăzute cu sigilul regimentului și înmânate comunelor la întoarcerea sătenilor acasă în cele mai multe cazuri le-au fost luate de către oficanții comitatensi ori alte persoane influente. Mulți dintre purtătorii confirmărilor au fost bruscați și chiar pedepsiți cu moarte, satele lor, ca de pildă Borșa din comitatul vecin al Maramureșului, au fost incendiate, iar membri comisiuni, care au semnat certificatele, au fost încărcați cu tot felul de insulte și amenințări, declarați ca trădători de patrie și însemnați de către partidul maghiar pe lista acelor care aveau să-i simtă răzbunarea”.

Cu toate că subsemnatul în calitate de auditor nu aveam datorința să intervin la depunerea jurământului din partea grupurilor de țărani care alergau încoace din toate colțurile, totuși cu impresia morală ce obișnuiește să facă prezența autorităților la un act atât de sărbătoresc, mai cu seamă la poporul românesc, mod esențial de a sprijini acțiunea plină de izbândă a locotenent colonelului Urban.

Pe grănicerii care priveau cu oarecare temere îngrijorata năvala a jumătății de țară în sediul lor, și știau că are să-i urmeze răzbunarea maghiarilor, i-am convins despre legalitatea și despre binevenitul act solemn. În caz dacă eram prins, sigur n-aveam o soartă plăcută. În raportul adresat comandai generale din Sibiu zicem cifrat în anul 1848 învâlmășeala în Ardeal și-a ajuns culmea și funcționarii rebeli recrutau tineretul român spre a-și augurhenta armate.

Din cele mai depărtate ținuturi zilnic și-n fiecare oră curgeau spre Năsăud «pentru a-și manifesta credința către casa domnitoare prin jurământ pe steag. Atunci locotenent-colonelul Urban a instituit o comisie compusă alternativ din maiorii Clococean și Hatfaludi, apoi căpitanul-auditor Șotel și subsemnatul în calitate de adjutant al regimentului, în fața cărora comunele depuneau jurământ pe stindardul Împărătesc, apoi li-se extrăda o confirmare semnată de auditor și provezută cu sigilul regimentului. Circulând aceste confirmări prin jumătate țara, membri comisiei au fost notați de partidul maghiar, și în caz dacă erau prinși, - ceea ce pe atunci ușor era posibil, - aveau să se aștepte sigur la rea soartă. Intr-aceea Urban trimitea în toate părțile detașamente de grăniceri și voluntari pentru apărarea românilor din ținuturile învecinate încălcate de gărzile maghiare, așa la Borșa în Maramureș, la Cătălina în Dobâca ș. a., iar în Bistrița stătea în garnizoană o companie sub comanda căpitanului Teodor Arseni.

Cam pe la mijlocul lui septembrie 1848 însuși Urban fu necesitat să plece cu Batalionul II, concentrat în Năsăud, spre Mocod, de unde amenințând pe colonelul maghiar Carol Dobay, ieșit cu trupele sale din Cluj, spre Dej contra românilor, îl sili să se retragă. Iar după ce la începutul lui octombrie se ridică și organizează de căpitanul Wilhelm Binder și locotenentul Ioan Păsărar al treilea batalion de grăniceri, îndată în 10 octombrie Urban primi ordinul să plece pentru ocuparea și apărarea Reghinului sășesc, amenințat de hordele săcuesti ale faimosului Berzenczey. Expediția precum și amănunțele luptelor ce urmează în șir aparțin istoriei militare, deci nu pot intra în cadrul celor expuse aci.

E necesar să se menționeze numai faptele mai importante cum și dispozițiile pe care Urban afla ca cale să le ia, pentru apărarea teritoriului regimentului bistrițean, care, evacuat aproape complet de trupe, era acum din toate laturile amenințat de rebelii maghiari. Înainte de plecare spre Reghin, Urban predase comanda districtului militar locotenent-colonelului pensionar Francisc Reininger, atașându-i ca adjutant pe locotenentul Pantilimon Domide. Totodată făcu următoarele dispoziții: „Pe căpitanul pensionar Ioan Mihailaș îl trimise cu o companie de rezervă la Mocod spre a întâmpina un eventual atac dinspre Dej și Cluj, iar pe sublocotenentul pensionar Grigore Mihailaș, la Coci și Șinfereag spre a observa drumul către Bistrița. La Lăpuș dispuse pe sublocotenentul pensionar Atahasia Moț-Dâmbul să stea față împotriva rebelilor Alexandru Teleki și Nicolae Katona care cu gărzile lor amenințau dinspre Baia-Mare. În fine pe locotenentul George Peicici, întors de la batalionul I aflător încă în Ungaria îl trimise cu un pluton la Romuli ca să observe mișcările revoluționarilor în Maramureș.

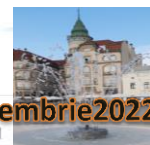
Aceasta era situația generală în regiment, când iată ce i se raportează în 25 octombrie din Năsăud „Gazetei Transilvaniei” despre întâmplări din imediata apropiere a teritoriului grăniceresc. Groful Corniș care a fost maior, iar acum se află în pensie, poftit fiind în zilele trecute de către dregătorii comitatului, a luat în Dej vreo 200 gardiști maghiari cu sine, și sub pretext că apără pe proprietarii de „potențiale” (atrocitățile) țăranilor, umblă cu ei prădând și aprinzând din sat în sat. În Dobric, din cauza că sătenii prădară curtea și pe vreo câțiva îi aduseră legați aici, numitul grof cu voinicii săi aprinse vreo 7 case, și după ce răpi mai multe vite de la țărani, schingiui pe oameni în modul cel mai barbar, mai pe urmă comandă și foc asupra lor. Furia cea mare la atâta răzbunare îi aduse, încât și cărțile bisericești și evanghelia română o făcură bucăți.

Militarii grăniceri, de la al 3-lea batalion, ce se aflau staționați în Mocod, aproape de Dej, auzind de toate acestea, vreo 80 sau 90, sub conducerea sublocotenentului Mihalț, au pornit în contra lor cu intenția de a-i dezarma. Ajungând la Beclean, militarii români încunjurară satul și siliră pe maghiari și pe conducătorul lor ca să depune armele și să se „dea prinși”. Și așa, în 24 octombrie 1848, au fost conduși (împreună cu un car plin cu săbii și pistoale depuse), cu mare triumf la Năsăud unde, au fost ținuți în arest. E de însemnat că unii dintre maghiari, „eroi” cum se numeau dumnealor, puseră puștile de-a „îndărăteala” (gata de tragere), adică cu glonțul de plumb și pe și praf de pușcă încărcate. Ar fi putut astfel pușca. Cu mare nevoie le pot curați militarii noștri. Aci îmi vine în minte, - relatea vrednicul grănicer -, un vers din Marșul lui Horia, unde zice: „Domnii de spaima cea mare/, se aruncă toți călare/, vor să scape la loc larg/, cu caii legați de gard”.

Colonelul Urban s-a aflat 2 săptămâni la Reghin, unde cu gloata mergeau satele care aici juraseră credință împăratului, și din care a și recrutat până la 2 regimente. Mai mulți de o sută mii au jurat în Năsăud, veniți de la Șimleu și județul Sătmar. În scurt timp se așteaptă o lovitură hotărâtoare între români și secui. Sosind, către mijlocul lui noiembrie din Romuli, știrea că dinspre Maramureș înaintează spre Șetref trupe dușmane, locotenent colonelul Reininger ordonă ca toți grănicerii bătrâni „aflători acasă să grăbească întru întâmpinarea lor”. Imediat plecară o trupă mică în frunte cu căpitanii pensionari Ioan Mihailaș și Mihail Gabrofici, cu locotenenții Anton Rtichel și Iosif Ocorgițot, și Langi Jișmuli. Îi bătură și respinse pe voluntarii maghiari comandați de maiorul Peterfi.

Tot în acel timp Urban își isprăvisise misiunea la Reghin și după ce, cu ajutorul generalului austriac Gedeon, rebelii fură bătuți la Târgu-Mureș primi ordin de la generalul Puchner să plece împreună cu celelalte trupe împărătești la Cluj. Îndată după ocuparea Clujului însă fu nevoit să facă, cu trupele sale, de pe linia Dej-Cluj, o diversiune spre Baia-Mare împotriva rebelilor care intenționau să-l atace în coaste, și s-o apuce apoi spre Năsăud și Bistrița.

După ce îi înfrânse și împrăștiase și pe aceștia, Urban publică o proclamație care în rezumat conținea următoarele: „În situația sa el n-are dreptul să emită proclamații, dar se simte îndatorat ca cu

trupele împărătești ce-i sunt subordonate să pună capăt războiului civil, domniei teroriste a rebelilor maghiari, de prădărilor și despoierilor”.

După ce a bătut pe dușmani, conducătorii fricoși ai acestora Katona și Teleki, au apucat la fugă, lăsându-și turma singură, iar pe bolnavi în mâinile grănicerilor care i-au îngrijit frățeste. Rebelii în fuga lor comiseră incendieri și omoruri, spânzurând 32 de români. Dimpotrivă cu ai săi, Urban, intrând în Dej, unde și „femeile turbate pușcau din ferestre hoțește asupra trupelor împărătești”, a cruțat orașul de foc și prădare. Din cercetările făcute, s-au aflat scrisori dedate funcționarilor maghiari, în care se ordona, sub pedeapsă cu moarte, să fie „prinși toți românii care au jurat în Năsăud credință monarhului” .

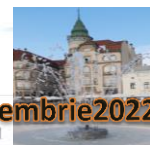
În sfârșit - după ce Urban somează satele rebele să nu se împotrivescă, să ridice steag alb, să se supună poruncilor și legilor marțiale și să predea armele, încheie cu declarația că pentru „fiecare român, care va fi spânzurat ori torturat, din pricina că și-a manifestat credința către împăratul, el va spânzura, câte doi maghiari” iar pe români îi avertizează să nu maltrateze și să nu omoare prizonieri, și să respecte ordinele primite.

Multe știri alarmante despre încercări de atac, și amenințări de tot felul țineau în continuă agitată populația districtului Năsăud, mai cu seamă, după ce și detașamente din al treilea batalion grăniceresc, nou format, trebuia să plece, în diverse direcții. Astfel în cursul lunii decembrie, afară de populația rurală, în Năsăud nu se aflau permanent decât numai câțiva soldați care făceau servicii la garnizoană și prin cancelarii, apoi funcționarii regimentului, învățătorii și elevii școlii militare și câțiva ofițeri sedentari ori pensionari. Deci nu e mirare că familiile ofițerilor și soldaților depărtați (evacuați) precum și populația civilă a districtului trăiau zile agitate și pline de griji .

Iată ce ne mai spune amintitul auditor Șotel despre cele ce se petrecuse atunci în Năsăud: „După ce locotenent-colonelul Urban plecă din sediul ștabului, unde rămase comandant locotenent-colonelul pensionar bolnăvicios Reininger, în urma răscoalei pornite în cercul regimentului de către poporul român care e în toate daraverile sale căuta aci sfat și scut, subsemnatul am fost asaltat din toate laturile cu plângeri și reclamații. Căci țăranii care depuneau jurământul în Năsăud și astfel denegau ascultarea față cu superiorii lor din comitate, priveau numai judecătoria regimentului ca for competent judiciar. Deci întrupat îmi permiteau circumstanțele, trebuia să rezolv singur toate plânsorile, căci locotenentul-auditor Rosenbaum plecase cu Urban, și întregă cancelaria, adică funcționarii cu subofițeri se alăturară la acela. Mai departe în fiecare oră erau aduși de milițieni numeroși prizonieri politici față cu care, în lipsa oricărei îndrumări, era de observat precauție înțeleaptă și mare atenție. De bună voie am luat asupra-mi povara neobișnuită, și unde numai mi-se da prilej, tntîHrajara pe români la perseveranță și supunere față cu domnitorul lor.

Apoi cu ocazia alarmelor la „repetiția apropiere” a dușmanului eu eram cel din linie care se prezenta pentru eventuala apărare a localității golite cu totul de miliție, și chiar am prevăzut cu propriile arme pe câțiva tineri destoinici, cu care însumi m-am alăturat la ceilalți apărători. Mai mult, am primit cu bucurie propunerea unor comune ca în fruntea lor să sprijin pe Urban în Bistrița, dar efectuarea acestei intenții, precum și a planului conceput de mine și de maiorul Betzmann de-a intra în acțiune pe propria răspundere cu o trupă de pușcași voluntari ai regimentului adunați spre acest scop, a fost interzisă în modul cel mai strict, pe motiv de serviciu, de către locotenent-colonelul Reininger. Spre sfârșitul lui decembrie fiind mobilizate trupele împărătești, să se retragă dinaintea numărului covârșitor al rebelilor, Urban fu numit colonel - plecă din ținutul Cluj spre Bistrița, iar căpitanului Binder - care cu partea cea mare a batalionului III, nou format, îl însoțise în expedițiile spre Baia-Mare și Cluj - îi ordonă să apere la Mocod intrarea trupelor regimentului.

Urmărit de coloana comandată de colonelul rebel Ritzko, în 28 decembrie, Urban sosi în Bistrița, iar în 29 însoțit numai de câțiva ofițeri, plecă la Năsăud spre a se convinge despre stările de acolo, și după ce dăduse unele ordine, se întoarse iarăși la Bistrița. Cum se vede însă Urban prevedea ceea ce urma a se petrece căci, în 30 decembrie, familia lui încă plecară din Năsăud, chiar atunci când se semnala că trupele grănicerești aflătoare la Mocod, Piatra și Terpiu sunt amenințate-de dușmani. La aceste vești îngrijitoare în Năsăud se iscă o mare spaimă. În 31 decembrie 1848, dimineața, cum spune locotenentul Domide în memoriul său, se anunțară la raportul regimentului: „vicarul Macedon Pop, învățătorul Moise Panga, maiorii pensionari Vasile Velican și Ehrenreich Betzmann, locotenentul de la contabilitate Ignat Gergely, sublocotenenții pensionari Ioan Anton și Grigore Mihailaș, și furierul Vasile Născut”. Aceștia rugară pe locotenent-colonelul Reininger să permită să se rechiziționeze „100 care din satele săsești Dumitra,

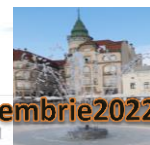
Cepan și Terpiu, ca în cazul în care dușmanii ar năvăli în localitate, familiile intelectualilor precum și banii regimentului, obiectele de valoare de prin magazii și cancelarii, arhivele, proviziile și alte lucruri prețioase să poată fi devreme transportate în siguranță în Bucovina. Atunci bătrânul și bolnăviciosul comandant interimar le răspunse mândros să nu aibă frică, deoarece trecătoarea de la Piatra-Mocod este o fortăreață invincibilă, și să nu facă multă vorbă, prin ceea ce numai se neliniștesc spiritele. Dar se întâmplă altfel de cum credea și nădăjduia naivul comandant” .

În 1 și 2 ianuarie 1849 rebelii conduși de Ritzko înaintară dinspre Beclean și atacară pe grăniceri, iar după o luptă dârză de opt ore au fost nevoiți să se retragă, mai cu seamă din lipsa de muniții. Doua zi, după masă, grupurile de grăniceri în retragere sosiră în Năsăud, de unde acum toți locuitorii, cu mic cu mare, se refugiau care încotro. Martori oculari spun că era un vâlmășag îngrozitor. Grănicerii istoviți de lupte și marșuri treceau în „Cete răzlețe” prin localitate, și alături cu ei plecau „care încărcate cu soțiile și copii ofițerilor și altor intelectuali, care abia apucau să-și ia și ducă cu sine lucrurile cele mai necesare”. Fiind însă căruțe suficiente, mulți o apucară pe jos, pe un ger cumplit, peste dealuri și pe drumul ce duce pe Someș în sus. Între fugari erau și sărmanii elevi ai institutului militar, învățătorii, furierii și mulți alți funcționari ai regimentului. Ofițerii batalionului urmărit, între care căpitanii Binder, Păsărar și Carol Kohl, sublocotenentul Silvestru Torni, medicul regimentului Guido Nagy ș. a., au rămas până spre seară în Năsăud, iar atunci auzind că rebelii se apropie de localitate – după ce luară cu ei „casa regimentului și unele scrisori mai importante - împreună cu pușinii ofițeri aflători încă de mai înainte în Năsăud, plecară către Ilva Mică spre a trece munții și a-se alătura la trupa lui Urban care se retrăgea din Bistrița către Bucovina” .

În Năsăud, afară de câțiva săteni, nu rămaseră decât ofițerii bolnavi și bătrâni: locotenent-colonelul Reininger, maiorul Hatfaludi și furierul Hoesler. În 2 Ianuarie 1849 seara honvezii în frunte cu căpitanul baron Banffy intrară în Năsăud, și deoarece din partea comenzi interimare a regimentului român de grăniceri nu se luaseră măsuri preventive, căzu în mâinile rebelilor tot ce nu se transportase la timp din magazii și cancelarii. Așa între altele au rămas, lăsate pradă, multele și prețioasele acte și documente grănicerești din arhiva regimentului, care mai apoi, au fost total distruse, încât nu au mai putut fi înlocuite și reconstruite niciodată. Fiind aproape întreaga populație, intelectuali și economi, refugiată, honvezii intrară cu forța în case, spărgând uși și ferestre spre a-se adăposti și a căuta alimente. După două zile rebelii plecară spre Bistrița, iar locuitorii din Năsăud și satele vecine, fiind un frig, îngrozitor, întoarseră iarăși pe la casele lor. Întoarseră familiile ofițerilor, subofițerilor și funcționarilor, apoi - cu excepția celor ce se alăturară la coloana căpitanului Binder plecată spre Bucovina - și unii ofițeri mai bătrâni ca maiorii Clococean, Velican și Adam Wurzer, locotenentul Gergely și sublocotenentul Anton. Tot atunci se înapoiară: vicarul Macedon Pop, învățătorul Panga și capelanul militar Ștefan Wiski, care împreună cu maestrul de construcții Ioan Goldschmidt se ascunsese într-o pădure din apropiere. După câteva zile din nou veni din Bistrița o trupă de honvezi, tot sub comanda căpitanului Banffy, și se așeză stabil în garnizoana Năsăud trimițând și pe sate grupuri mai mici de insurgenți. La început honvezii se purtau omenos față cu locuitorii români, și cu excepția unor singuratiche încercări de violență, apoi a supărătoarelor rechiziționări forțate, părea că doresc să câștige încrederea țărănimii. Mai ales ofițerii lor se arătau gentili și prevenitori.

Ca pildă următorul caz: Murind în 22 ianuarie 1849 în Năsăud octogenarul maior grănicer Adam Wurzer din pricina răcelii acute atrase cu prilejul fugii din 2 ianuarie, corpul ofițerilor maghiari imediat se prezentă la familia decedatului și-și exprimă „condoleanța la trecerea din viață a luptătorului din războaiele cu Napoleon, iar la înmormântare îi dete toate onorurile militare” .

Încă un exemplu: în Năsăud sta și familia maiorului Leon Pop, care în fruntea batalionului I grăniceresc plecase în 1848 la Ungaria. La știrea că rebelii se apropie, soția și fiicele maiorului împachetară în două lăzi rufăria și alte obiecte mai prețioase și le trimiseră la Zagra, în credința că acolo vor fi în siguranță la prietena lor, soția sublocotenentului Atanasie Moț-Dâmbul. Intrând însă în Zagra un detașament de rebeli, trimis anume să-l prindă pe acel brav ofițer român, duse cu sine la Lăpuș atât pe soția ofițerului cât și lăzile amintite. Auzind familia maiorului Pop despre cele întâmplate, una dintre fiicele sale cu numele Matilda, împreună cu o mătușă a ei, merse la Bistrița și denunță colonelului Ritzko întreg incidentul. Acesta imediat le dăduse femeilor un pașaport de liber parcurs, le puse la dispoziție o trăsură și ordonă unui ofițer să le însoțească la Lăpuș și să le predea lăzile. Acolo ele nu numai își recăpătară lăzile, ci le și succese să libereze din prinsoare pe prietena lor, soția lui Moț-Dâmbul.

Dar să vedem acum în extract câteva ordine publicate populației din graniță de către comandanții rebelilor. În 14 ianuarie colonelul Ritzko din Bistrița lasă să se publice o „proclamație” cu acest conținut: „împotriva libertății sancționate prin legile care unesc ca pe frați egal îndreptățiți toate națiunile și seminiile din Ungaria și Transilvania, a pornit prin intrigi revolta poporului românesc care tinde nu numai la nimicirea nobilimii ci a întregii națiuni maghiare, cum dovedesc jafurile, omorurile și incendierile comise în țară. Armata maghiară a venit să împlânzească acest orbit și temerar popor, să pedepsească pe răzvrățiții blestemați, și după risipirea dușmanului a cuprins districtul Bistrița-Năsăud. Mărinimia maghiară s-a dovedit și de astă dată, căci brava armată maghiară n-a voit să răsplătească răul cu rău, ci a alungat numai pe dușmanul armat, iar pe oamenii nearmați și nevinovați i-a cruțat. Năsăudul, cuibul tuturor crimelor și răutăților, precum și satele care nu s-au împotrivit, au rămas cruțate, și chiar și vinovaților li se garantează siguranța personală, dacă vor regreta faptele comise și vor întoarce la calea legală. Dar ca mărinimia maghiară să nu fie nesocotită, așa până la restabilirea ordinii și liniștii în țară se impun următoarele reguli:

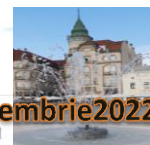
1. Toți locuitorii districtului sunt supuși legilor marțiale.
2. Armele de orice fel au să fie predate în timp de 24 ore autorităților locale și transportate la Bistrița.
3. Localitatea care face cauză comună cu dușmanul, va fi devastată fără îndurare.
4. Cel ce va trăda intenție rea față cu statul maghiar, va fi tratat conform legilor marțiale.
5. Funcționarii publici au să-și continue cu fidelitate și punctualitate activitatea, căci la caz contrar vor fi destituiți și pedepsiți” .

În 15 Ianuarie căpitanul baron Banffy adresează din Năsăud satelor „regimentului II valah grăniceresc desființat” următorul ordin: După ce prin vitejia armatei maghiară granița militară este desființată, deci fiecare cetățean poate gusta deplina libertate constituțională eluțată de această nobilă națiune să se publice locuitorilor să-și aducă în fiecare Joie Vitele și obiectele de comerț spre vânzare. Să nu cuteze însă nimeni să se depărteze din district fără de pașaport, căci va fi privit ca trădător de patrie și va fi pedepsit conform legilor marțiale. Națiunea maghiară nu intenționează să asuprească și să trateze despotic pe locuitori, ci le întinde mână frățască ca în viitor toți să fie părtași la libertatea câștigată. Preoțimea să îndrumeze pe poporeni să revină de la aberația de până acum și să nu-și părăsească moșia, iar cei ce s-au depărtat și în timp de 4 zile nu se vor întoarce acasă, vor fi priviți ca trădători de patrie și li se vor distruge casele. Deci, arfi bine ca prin prezența lor să-și câștige încrederea națiunii maghiare cu care să colaboreze cu plăcere.

Tot căpitanul Bânffy ordonă în 17 ianuarie aceste îndrumări:

1. Fiecărui locuitor i se impune sub grea pedeapsă să denunțe celei mai apropiate autorități militare pe oricare dușman al națiunii maghiare.
2. Să se predea toate armele, iar cel ce va mai cuteza să ia armă în mâini, va avea să poarte consecințele. Dacă locuitorii vor fi credincioși, atunci vor fi recunoscuți ca cetățeni maghiari, și satelor li se va ierta, pedeapsa de moarte ce li s-a impus.
3. În termen de 4 zile au să predea: Comuna Zagra pe sublocotenentul Dâmbul, Telciu pe sublocotenent Mira și comuna Năsăud pe subloc. Mihailaș, dimpotrivă aceste comune vor fi aprinse și prefăcute în pământ.
4. Neapartinând până acum țara locuitorilor ci împăratului, să se publice că în viitor pământul nu mai e împărțesc, ci, eluțat de națiunea maghiară, trrbuie privit ca adevărată proprietate pentru care n-au să se mai pretinde robote, servicii militare și contribuții. Deci, cetățenii pot să dispună liber, de proprietatea lor, cu singura condiție să se supună legilor maghiare și să se poarte cinstit. Maghiarul nu luptă pentru suprimarea ei pentru susținerea libertății tuturor popoarelor locuitoarea în Ungaria și Transilvania, fără osebire de religie. Preoții și învățătorii la trei Dumineci consecutive să împărtășească poporului acest ordin.

În sfârșit căpitanul rebel Bauer, publică satelor din districtul bistrițean și din valea Someșului următoarele porunci : „Armata maghiară a venit să nimicească puterea militară care a încercat să lupte împotriva libertății constituționale. După ce dușmanul a fost alungat din acest ținut al despotismului militar, comanda armatei maghiare împărtășește și ordonă acestea:

1. Fiecărui locuitor i-se garantează libertatea și siguranța personală, deci cei depărtați de la casele lor să întoarcă în cel mai scurt timp, căci altfel vor fi priviți ca complici ai dușmanului și averile lor vor fi confiscate.

2. În termen de 4 zile să fie extrădate toate armele, căci dimpotivă deținătorii acelor precum și fruntașii satelor respective vor fi tratați conform legilor marțiale.

3. După ce sașii au sprijinit armata împărătească la combaterea libertății milenare a patriei, la răpiri, omoruri, la ațâțarea războiului civil și antinațional, și au prevezut pe dușmani cu bani, arme și alimente, de aceea districtul Bistriții și Năsăudului au să plătească ca pedeapsă în termen de 12 zile 200.000 fi. Apoi ambele districte au să furnizeze armatei maghiare 30 care cu câte 4 cai înfrânați.

4. Pentru ținutul Bistriței și pentru fostul district militar al Năsăudului sunt numiți comisari cu putere discreționară și nelimitate: Ioan Kohtz, Samuil Peck și Ioan Weisz, care vor îngriji de administrarea ținutului și alimentarea armatei maghiare.

5. Se impune tuturor dregătorilor și meseriașilor să-și continue activitatea.

6. Prisonierii politici vor fi eliberați, iar cei ce vor continua să se opună vor fi priviți ca prizonieri rebeli.

7. Fiecare preot fără deosebire de religie ori națiune are să publice acest ordin de opt ori poporului.

8. Dregătorii jurisdicțiilor sub grea pedeapsă au să prindă pe toți instigatorii.

9. Fiecare cetățean e îndatorat să primească biletele băncii maghiare garantate în valoare nominală.

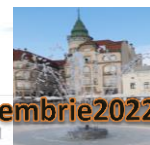
10. Contribuțiile obișnuite vor fi administrate comisiei guverniale.

11. Fiind desființată miliția grănicerească, toți soldații grăniceri au să depună armele în termen de 4 zile.

12. Toate ordinele publicate în numele guvernului militar austriac sunt ilegale, și cei ce ascultă de ele vor fi supuși legilor marțiale.

În timpul acela Urban se retrase cu armata sa în Bucovina și stătu acolo până în 5 februarie 1849, când întreprinse un atac izbitor contra rebelilor aflători în Borgo-Mureșeni. După ce atacul succese și avu un rezultat uimitor, generalul Malkowsky comandantul trupelor împărătești din Bucovina îi dete lui Urban ajutor, încât iarăși putu intra, în 13 februarie 1849, prin pasul Bârgăului în Ardeal, iar maghiarii înspăimântați se retraseră atât din ținutul Bistriții cât și din al Năsăudului spre Dej. Ajungând în Iad, Urban detașă un batalion de infanterie și 15 călăreți la Năsăudul evacuat de insurgenți, iar în 15 februarie, în fruntea unei companii de cordonași (nume folosit pentru grăniceri – n.n.) și a unui escadron de dragoni, el însuși făcu un marș de recunoaștere până la Năsăud, vizită aci familiile ofițerilor, le împărți ajutoare în bani, mângâiere pentru toți și după ce dispuse compania de cordonași la Mocod, se întoarse iarăși la Iad. În 17 februarie 1849, Urban trecu peste Bistrița și spijinit de coloana pe care o trimisese la Năsăud, atacă trupele dușmane la Crainimăt și Măgheruș, „le bătu complet, puse mâna pe multă pradă și făcu mulți prizonieri. Intre aceștia era și comandantul rebelilor colonelul Ritzko, care fiind greu rănit după două zile a și murit și a fost înmormântat în Bistrița. Trupele dușmane se retraseră peste Dej la Cluj, iar Urban se postă în Bistrița de unde detașă o companie la Năsăud. În Bistrița rămase el până în 25 februarie când, atacat de trupe maghiare pornite dinspe Târgu-Mureș, la ordinul lui Malkowsky trebui să se retragă la Borgo-Joseni. Acolo i se alăturară și deșamentele din Năsăud și Valea Someșului, și după ce mai susținu o luptă aprigă la Borgo(Bârgău)-Prund, Urban iarăși a fost nevoit să treacă în Bucovina. Astfel rebelii unguri din nou ocupară Năsăudul, din care, de astă dată, mai mulți, între ei și vicarul Macedon Pop, se refugiară în Bucovina.

Conform cercetărilor și rapoartelor făcute mai târziu la ordinul guvernului austriac, pe teritoriul regimentului grăniceresc, ocupat de în întregime de maghiari, au stat până în vara anului 1849 între alții: în Năsăud un batalion de insurgenți în frunte cu maiorul Ladislau Șandor și locotenentul Ștefan Miskolczy, mai târziu cu căpitanul Salansky; în Telciu un detașament mai mic cu locotenentul Francisc Potyo; în Rodna alt detașament cu locotenentul Iosif Pál. Bistrița precum și comunele din jurul ei încă fură toate ocupate de trupe maghiare. De astă dată însă rebelii unguri nu mai erau atât de blânzi și prevenitori, dar mai ales după ce s-au convins că nu pot scoate de pe comune sumele de bani impuse ca pedeapsă și nici armele nu le predau de către grănicer.

Începură a se purta brutal și nemilos față cu poporul. Jefuiau satele, devastau case și maltratau pe locuitori. În mai multe sate românești de pe Someș, din Bârgae și „după târg” au fost omorâți oameni care li se împotriveau ori despre care presupuneau că agită în ascuns contra lor Așa între alții, târiți la Cluj, au fost împușcați aeolo parohul Mihai Pop și primarul Ioan Moldovan din Nușfalău. Atunci au fost devastate în Năsăud casa vicarială și edificiile militare între care locuința colonelului unde mai târziu s-a aflat administrația fondurilor grănicerești, și locuința căpitanului, și școala de fete. N-au fost cruțate nici bisericile, din care și-au cărat toate obiectele de valoare. Capelanul militar Ștefan Wisky în raportul său, din 27 noiembrie 1849, adresat comandai regimentului de grăniceri spunea, că biserica romano-catolică din Năsăud a fost „complet golită răpindu-i-se toate podoabele, sculele, hainele și nefiind cruțată de distrugere nici măcar icoana Sfântului Nepomuc, patronul bisericii. În biserică își ascuseră soțiile ofițerilor grăniceri diverse obiecte și scrisori care toate au fost furate ori nimicite”.

Culmea la toate s-a pus însă în 23 martie 1849 cu incendierea și nimicirea institutului militar, care de mult le era rebelilor unguri „spin în ochi”. Nu era permis să mai existe școală din care să iasă atâția cărturari și mai ales ofițeri români, ba chiar și după revoluție reclădirea institutului a fost zădărnicită și împiedecată pe toate căile. Cu acel prilej au ars toate actele și documentele privitoare la viața și trecutul grănicerilor someșeni”, o pierdere incalculabilă și ireparabilă pentru posteritate. Detașamente de insurgenți cutrierău neîncetat satele ținutului someșan, rechiziționau fără milă, dețineau pe cei suspecti, cu un cuvânt poporațiunea mereu trăia în frică și cutremur. În noaptea de 30/31 martie 1849 o companie de honvezi condusă de capitanul Schick și trimisă anume din Năsăud, la Maieru, deținu acolo pe fiul popii, pe teologul absolvent Alexandru Șotropa și pe cumnatul acestuia învățătorul Florian Porcius, îi „legară în fiare și a două zi, împreună cu alți prizonieri: învățătorii Avacom Atica și Iacob Moisil, și cu primarul din Șanț, îi escortă la Năsăud. De aci, cu excepția primarului lăsat liber, ei fură duși la Cluj și întemnițați în Fellegvár(Feleac), unde au stat tot timpul până la intrarea în Ardeal a armatelor rusești și austriace. Stările aceste de groază și nesiguranță au durat până la mijlocul lunii Iunie, când generalul conte Alexandru Nicolaevici Lüders, comandantul trupelor rusești aflătoare în Moldova și Muntenia, primi ordinul ca împreună cu trupele austriace din Bucovina să între în Ardeal împotriva revoluționarilor maghiari. Ostile rusești ale generalului Grotenhyelm și cele austriace sub comanda lui Urban porniră atunci din Bucovina spre pasul Țihuții, iar trupa generalului rus Pawlof, dirijată de locotenentul Pantilimort Domide, trecuseră peste Cucureasa în Valea Someșului și ajunse în 21 iunie în Rodna.

Brigada lui Pawlof a dat peste trupele maghiare între Ilva mică și Feldru unde în 22 iunie începu bătaia la Valea Tăutului și continuă până la podul de la Nepos. Insurgenții maghiari în retragere aprinseră comunele românești Feldru, Rebrîșoara și Năsăudul. Atunci a ars de la așa numitul „pod al vicarului” în jos întreg satul Năsăud împreună cu biserica. Pawlof a urmărit în 23 iunie pe insurgenți până la Mocod, de unde a întors iarăși la Ilva Mică, iar de acolo, după ce dispuse un detașament de soldați austriaci la Anieș, lângă Maieru, în 27 iunie 1849 a trecut la Borgo-Rus și s-a alăturat la celelalte trupe ruso-austriace de sub comanda lui Grotenhyelm. Acolo începură apoi luptele cu generalul rebel Bem, lupte care durară până în 10 iulie 1849 când fu reocupată Bistrița. Nevoit să se retragă, Bem fu urmărit pas cu pas spre Sud până la Reghin, de unde Grotenhyelm întoarse iarăși trupele la Bistrița.

În 11 august 1849, la ordinul generalului Lüders, înaintaseră grosul forțelor spre Cluj, și curățind întreg drumul de insurgenți, în 14 august brigada generalului Pawlof, în frunte cu colonelul Urban, intraseră în Cluj. În sfârșit după ce dușmanii fuseseră alungați și din Nordul Ardealului, de la Baia-Mare, trupele aliate ruso-austriace întoarseră la Dej, și acolo despărțindu-se plecară cu toții acasă, fiind sfârșit războtui civil în întreaga Transilvanie și Ungaria.